

Verdwenen uitdrukkingen in 't Giesbaargs (3)

Jan COPPENS

't Kort mÿjjecken

We spreken *mÿjjecken* uit met een doffe *u* (zoals in het Engels *dust*). Dit is letterlijk 'het kort maandje', dus februari. In 1952 schreef Van Coetsem al: "alleen nog gebruikt door ouden van dagen". De vraag is waarom februari nu juist het kort maandje is. We weten dat de basis van onze kalender gelegd is door de Romeinen. Van hen komen ook de Latijnse benamingen van de maanden. Welnu, de eerste maand van het Romeins jaar was de *mensis Martius* (vandaar de *-t* in maart), de tweede *april* enz. Later in het jaar volgde *september* wat Latijn is voor 'zevende maand', *oktober* 'achtste maand', enz. Na *december* 'tiende maand' kwam *januari* en tenslotte *februari*. Het jaar heeft 365 dagen, dat is de tijd die de aarde nodig heeft om een baan rond de zon te maken. Er gaan 12 maanden in een jaar met 30 of 31 dagen. Als je dat bij elkaar optelt, kom je uit op 367 dagen, en dat klopt niet. Daarom had de laatste maand, februari, 28 dagen om het jaar kloppend te houden. Later werd de kalender hervormd en begon het jaar niet meer op 1 maart maar op 1 januari. Daardoor is ook de zevende maand, *september*, de negende geworden, enz. Desondanks is februari het 'kort mÿjjecken' gebleven.

Om goo z"ijn/zaun

Betekent 'om zeep zijn', 'dood gaan'. *Goo* komt uit het Middelnederlands *Gode*, een verbogen vorm van 'god', hij wordt echter als zodanig niet meer aangevoeld. De uitdrukking kwam al voor in het Middelnederlands: *nu es hi te gode waert* 'overleden'. In het Westvlaams betekent *ter go gaan* 'ondergaan', bijvoorbeeld het ondergaan van de zon.

Dobbed"einen/dobbedaunen

In Geraardsbergen betekent het 'heen en weer bewegen' en 'van de ene zijde naar de andere gaan' in het laatste geval van een dronkaard. Volgens Van Coetsem werden er nog allerlei varianten geciteerd: *doldijnen, dolledijnen, dollemedijnen, dondijnen, sollemedijnen*, enz. Het werkwoord staat ook in *Van Dale*: *dodijnen* of *doudijnen* 'zacht wiegen van een kind' en ook 'in slaap zingen'. Het is ontleend aan het Frans *dodiner, dodeliner*.

't sa buëgen of besten

'Het zal buigen of barsten'. Men verwacht *buigen* in het Geraardsbergs als *buijgen* (bij de mannen) of *baugen* (bij de vrouwen). Het is echter *buëgen* dus het Nederlandse 'bogen'. Er staat dus 'het zal bogen of barsten', dat komt omdat 'bogen' hier een causatief is van 'buigen'. Een causatief is een oorzakelijk werkwoord dat het doen geschieden van een handeling uitdrukt, met andere woorden 'bogen' is 'doen buigen'. Je kan het vergelijken met zogen en zuigen. Een ander voorbeeld is *zetten* 'doen zitten', dus de causatief van *zitten*. Anders gezegd 'zetten' veroorzaakt 'zitten'.

Het tweede woordje *besten* is de Geraardsbergse vorm van 'barsten', maar in het Middelnederlands was dat *bersten*. Het Geraardsbergs vertoont de neiging om in woordjes met *-rst-* de *r* te laten vallen, zo zeggen we *koste* 'korst', *dust* 'dorst', *bostel* 'borstel', enz. Iets gelijkaardig heeft het woordje *desken* 'dorsen' dat komt van het Middelnederlands *dersc(h)en*. *Besten* wordt vervoegd zoals *smelten*: *smolt, gesmolten*, dus *besten*: *bost, gebosten*. Maar het wordt nog zelden gehoord.

't Er was veel ramoeljtje

Er was veel lawaai, rumoer. Uit het Oudfrans *rumour* ontstond *ramoer*. Je kan het vergelijken met het Geraardsbergs *trawieël* en Nederlands *truweel*. De *l* in plaats van *r* en het achtervoegsel *-te* kwam er wellicht naar analogie met het Frans *tumulte*, zo bestaat er in het Westvlaams *tremulte*, vandaar *ramoelte*. Tenslotte krijgen woordjes met *l+t* een *j*-achtige klank toegevoegd, bijvoorbeeld 'hij speelt' is in het Geraardsbergs *a spiltj*. Dit noemt men mouillering.

De bruijne/braune

Dit nagenoeg verwenen woord betekent 'pekel'. In *Van Dale* lezen we bij *brijn* 'zout, zilt of brak water' en tussen haakjes 'gewestelijk', dus niet in de algemene taal gangbaar. In het Middelnederlands en het West-Vlaams zeggen ze *brine* en in het Engels *brine* met de betekenis 'bremzout, pekelnat'. De herkomst is onzeker, mogelijk is het woord afgeleid van het werkwoord *branden*.

Jan Coppens
Karmelietenstraat 53
9500 Geraardsbergen
jan@giesbaargs.be

Bibliografie

- FR. VAN COETSEM, *Het dialect van Geraardsbergen*, Leuven, 1952.
G. GEZELLE, *Loquela*, tot woordenboek omgewerkt door J. Craeynest, Amsterdam, 1946.
FR. DEBRABANDERE, *Oost-Vlaams en Zeeuws-Vlaams etymologisch woordenboek*, Amsterdam/Antwerpen, 2005.